herpy

AGAMY

Agama brodata

Pogona vitticeps

Pogona vitticeps to krępa, dzienna agama z suchego wnętrza Australii, z kolczastą brodą, którą rozkłada i barwi na czarno, gdy grozi. Dorasta do 45-60 cm i jest jednym z najczęściej hodowanych gadów na świecie. Wybacza wiele błędów, ale wymaga dużego terrarium, silnego ogrzewania i UVB, zieleniny do większości posiłków oraz opiekuna gotowego na 10-15 lat.

Rodzina: Agamidae Nazwa angielska: Central Bearded Dragon Dawna nazwa: *Amphibolurus vitticeps*

NAJWAŻNIEJSZE FAKTY

ZWIERZĘ

Wielkość dorosłego osobnika	**45-60 cm** długość całkowita z ogonem
Długość życia	**10-15 lat**
Aktywność	**Za dnia**
Tryb życia	**Skalny, naziemny i kopiący nory**
Środowisko	**Półpustynia i sawanna**
Trudność	**Średnio zaawansowany**

HODOWLA

Min. terrarium	**180 × 60 × 60 cm** D × S × W dla 1 dorosłego osobnika
Temperatura w dzień	**22-37 °C**
Miejsce wygrzewania	**42-45 °C**
Temperatura w nocy	**12-24 °C**
Wilgotność	**30-60%**
Woda	**Miska z wodą**
UVB	**Niezbędne** Strefa Fergusona 3
Pokarm	**Owady i rośliny**
Utrzymanie	**Pojedynczo**

ROZMNAŻANIE

Rozmnażanie	**Jajorodny**
Dojrzałość płciowa	**12-24 miesięcy**
Wielkość zniesienia	**15-30 jaj**
Inkubacja	**55-75 dni** przy 28-30 °C

OCHRONA I FORMALNOŚCI

CITES	**Niewymieniony**
Załącznik unijny	**Niewymieniony**
IUCN	**Najmniejszej troski (LC)**

O gatunku

Pogona vitticeps to duża, spłaszczona i masywnie zbudowana agama o szerokiej, trójkątnej głowie, krótkich, silnych nogach i grubym ogonie. Pod gardłem znajduje się broda ze skóry pokrytej spiczastymi łuskami, którą zwierzę może rozkładać za pomocą kości gnykowej. Broda czernieje, gdy zwierzę jest pobudzone lub gdy samiec chce zaimponować. Łuski są przeważnie miękkie, ale w obronie mogą się napinać w ostre kolce.

Naturalne ubarwienie jest matowo brązowe lub szarobrązowe z czerwonymi albo złotawymi odcieniami, dopasowanymi do koloru gleby w danym miejscu. Zwierzę zmienia barwę między ciemniejszymi i jaśniejszymi tonami: wychłodzony osobnik jest ciemny i ospały, a dopiero gdy słońce go rozgrzeje, jaśnieje i wyrusza na łowy. Dorosłe zwierzęta osiągają łącznie 45-60 cm, z czego mniej więcej połowę stanowi ogon. Samce mają szerszą głowę, grubszą nasadę ogona i większe pory na spodniej stronie ud niż samice.

W handlu dostępnych jest wiele odmian barwnych i łuskowych, np. citrus, tiger oraz bezłuskie silkback. Ten poradnik dotyczy gatunku jako takiego. Odmiany o słabym pigmencie lub bez łusek są bardziej wrażliwe na silne UVB, a niektóre formy, np. przezroczyste (translucent) i bezłuskie, wiążą się z problemami zdrowotnymi.

P. vitticeps należy do Amphibolurinae, dużej grupy australijskich agam. Nazwa gatunkowa pochodzi prawdopodobnie od łacińskich słów vitta (opaska) i ceps (głowa) i odnosi się do pasów biegnących nad skronią. Gatunek można pomylić ze znacznie mniejszą *Pogona henrylawsoni*, a oba gatunki mogą się krzyżować.

P. vitticeps jest ciekawska i spokojna, łatwo się oswaja. Zwierzęta rozpoznają swojego opiekuna i znoszą ostrożne branie na ręce, co uczyniło ten gatunek jednym z najpopularniejszych zwierząt terraryjnych. Wszystkie osobniki w handlu poza Australią pochodzą z hodowli.

Czytaj więcej: Światło i UVB

Występowanie i środowisko

Pogona vitticeps żyje we wschodniej i środkowej Australii. Zasięg obejmuje południowo-zachodni Queensland, południowo-wschodnie Terytorium Północne, zachodnią Nową Południową Walię, północno-zachodnią Wiktorię i wschodnią Australię Południową.

Zwierzęta są mniejsze przy południowej granicy zasięgu, a najmniejsze żyją na Big Desert w zachodniej Wiktorii. Tamtejsza populacja nie jest odrębną formą. Gatunek nie występuje dziko poza Australią.

> **Naturalny zasięg:** Australia.

ŚRODOWISKO

Pogona vitticeps zamieszkuje tereny półsuche: otwarte zarośla, suchy las, łąki oraz kamienistą lub piaszczystą pustynię z rzadką roślinnością. Wybiera miejsca mocno nasłonecznione i przesiaduje na kamieniach, powalonych pniach, gałęziach i słupkach ogrodzeń, skąd ma widok i może się wygrzewać, od ok. 20 cm do kilku metrów nad ziemią. Poluje i wygrzewa się w ciągu dnia. Choć żyje na ziemi, dobrze się wspina i kopie nory, w których chroni się przed upałem, zimnem i drapieżnikami.

Rytmem dnia rządzi temperatura: zwierzę wygrzewa się, aż temperatura ciała osiągnie około 36 °C, odchodzi od słońca, gdy jest mu wystarczająco ciepło, a gdy robi się za gorąco, szuka cienia i dyszy z otwartym pyskiem. Zimą, gdy temperatura spada poniżej ok. 20 °C, zwierzę na około dwa miesiące wycofuje się do osłoniętej kryjówki. Nie śpi nieprzerwanie, lecz może na krótko wychodzić, jeść i się poruszać.

Środkowa Australia nie jest skrajnie sucha. Padają deszcze, a wilgotność powietrza od czasu do czasu wzrasta, zwłaszcza nocą i w norach, gdzie może sięgać około 80 %. Dieta jest mieszana: młode jedzą głównie drobne zwierzęta, natomiast dorosłe około 80 % pokarmu czerpią z nasion i części roślin, a 20 % z owadów i innych małych zwierząt.

Czytaj więcej: Wilgotność, zraszanie i wentylacja

Hodowla

TERRARIUM

Pojedynczy dorosły osobnik potrzebuje terrarium o wymiarach co najmniej 180 × 60 × 60 cm. Jeśli to możliwe, wysokość powinna wynosić 90 cm, bo gatunek dużo się wspina. Mniejsze terrarium daje za mało miejsca zarówno na ruch, jak i na gradient temperatury. Terrarium musi mieć dobrą wentylację i pokrywę lub siatkę, żeby zwierzę nie mogło się wydostać.

Urządź w jednym końcu miejsce do wygrzewania, gdzie płaskie, jasne kamienie lub solidne gałęzie ułatwią zwierzęciu wejście. Miejsce do wygrzewania ma być najwyższym punktem i leżeć najbliżej lamp. Zapewnij kilka kryjówek, co najmniej jedną w ciepłym i jedną w chłodnym końcu, a także gałęzie i kamienie do wspinaczki.

Podłoże powinno nadawać się do kopania. Warstwa 10-15 cm drobnoziarnistego piasku zmieszanego z czystą ziemią i gliną (np. 50 % piasku, 30 % ziemi i 20 % gliny) przypomina glebę w naturze i nie powoduje zatkania piaskiem u zdrowych zwierząt. Luźne podłoże, w którym można kopać, daje też większe różnice temperatur przy dnie niż papier, więc zwierzę ma do wyboru więcej temperatur. Twarde podłoże, jak nieszkliwione płytki, łupek czy ręcznik papierowy, dobrze się

nagrzewa i łatwo je czyścić, ale nie pozwala kopać. Piasek wapienny, piasek witaminizowany, kruszone łupiny orzechów oraz kora czy wióry drzewne się nie nadają, bo połknięte mogą wywołać zaparcie. Luźne podłoże wymienia się w całości co 3-6 miesięcy.

Trzymaj zwierzęta osobno. Dwa samce nigdy nie mogą dzielić terrarium, bo dojdzie do walk. Dwie samice mogą mieszkać razem, ale rywalizują o miejsce do wygrzewania, a słabsza jest zestresowana. Samiec i samica będą się rozmnażać, a samica może po jednej kopulacji wydać nawet 100 młodych. Dorosłe i młode zwierzęta zawsze trzymaj oddzielnie.

Czytaj więcej: Ciepło i temperatura

TEMPERATURA

Ogrzewaj co najmniej dwoma spotami halogenowymi nad miejscem do wygrzewania. Powierzchnia w tym miejscu powinna mieć 42-45 °C w pomiarze termometrem na podczerwień i nie musi przekraczać 50 °C. Ciepła plama musi być co najmniej tak duża jak całe zwierzę razem z ogonem. Powietrze w terrarium powinno mieć 22-37 °C, najcieplej przy miejscu do wygrzewania i najchłodniej w przeciwległym końcu. Powierzchnia w chłodnym końcu powinna mieć 25-29 °C.

Do powierzchni używaj termometru na podczerwień, a do powietrza termometru cyfrowego z sondą, i mierz dopiero wtedy, gdy lampy świecą od około trzech godzin. Żarówki halogenowe dają krótkofalowe ciepło podczerwone, podobnie jak słońce. Do terrarium 180 × 60 cm zwykle wystarcza 90-100 W; jeśli miejsce do wygrzewania jest za zimne, przesuwa się je bliżej lampy. Jeśli w wysokim terrarium chłodny koniec jest za zimny, może pomóc panel grzewczy promiennikowy.

Nocą temperatura może spaść do 12-24 °C, a nawet 10 °C jest tolerowane, o ile zwierzę ma w dzień dość ciepła. Nocny spadek temperatury sprawia, że zwierzę rano wcześniej się wygrzewa. Gdy jednak w dzień jest za mało ciepła, zimne noce mogą wprowadzić zwierzę w spoczynek zimowy lub doprowadzić do choroby. Podłącz lampy do termostatu z czujnikiem w chłodnym końcu, by wyłączały się, gdy chłodna strona przekroczy 37 °C.

WILGOTNOŚĆ I WODA

Wilgotność powietrza powinna wynosić średnio 30-60 %, mierzona w chłodnym końcu. Naturalnie się waha: jest niższa przy miejscu do wygrzewania, a wyższa nocą i przy wodzie. Okresy wysokiej wilgotności nie szkodzą, dopóki powietrze krąży, a terrarium może znów wyschnąć. Natomiast stojące, wilgotne powietrze i mokre podłoże prowadzą do chorób. Jeśli wilgotność jest stale za wysoka, pomaga mały wentylator nad siatką w chłodnym końcu. Zbyt niska wilgotność powoduje odwodnienie, problemy z linieniem i ospałość.

Zawsze zapewnij świeżą wodę w płaskiej misce. Zwierzę pobiera większość wody z pokarmem, więc pomaga zielenina opłukana i namoczona w wodzie. Lekkie zraszanie wystroju daje krople, które zwierzę może zlizywać. Wilgotna kryjówka w chłodnym końcu, np. jaskinia z lekko wilgotną ziemią, naśladuje nory w naturze i pomaga przy linieniu.

OŚWIETLENIE I UVB

Pogona vitticeps jest zależna od intensywnego, białego światła: sprzyja ono apetytowi, aktywności i dobremu samopoczuciu, a gatunek widzi także UVA. Terrarium musi więc być bardzo jasne. Najjaśniejszym miejscem ma być miejsce do wygrzewania z natężeniem 30 000-60 000 luksów mierzonym luksomierzem, a oświetlone powinno być 75-100 % długości terrarium. Zwykle wymaga to kilku lamp.

UVB jest niezbędne, a gatunek należy do strefy Fergusona 3. Używaj świetlówki T5 HO 10-14 % UVB w odbłyśnikowej oprawie nad ciepłą stroną, równolegle do lamp grzewczych. Celem jest indeks UV 4,0-4,5 przy miejscu do wygrzewania, spadający do 0 w chłodnym końcu. Przez siatkę oznacza to zwykle odległość 27-30 cm od świetlówki do miejsca do wygrzewania, ale zależy ona od świetlówki, oprawy i siatki, więc najlepiej mierz miernikiem UV. Szkło i plastik między świetlówką a zwierzęciem blokują UVB. Dobre świetlówki T5 HO wymienia się po ok. 12 miesiącach, nawet jeśli nadal świecą, bo emisja UVB spada.

Lampy LED z UVB nie są jeszcze uważane za bezpieczne dla gadów. Zwierzęta o słabym pigmencie i bezłuskie powinny mieć indeks UV najwyżej 3,0. Światło pali się latem 12-14 godzin na dobę, a zimą około 10 godzin, sterowane wyłącznikiem czasowym.

ŻYWIENIE

Pogona vitticeps jest wszystkożerna. Młode jedzą głównie owady, dorosłe głównie rośliny. Orientacyjnie pokarm zwierzęcy stanowi ok. 60-80 % u świeżo wyklutych, 60 % u młodych i 15-30 % u dorosłych. Zapobiega to otyłości i dnie moczanowej, częstym u przekarmianych zwierząt.

- Świeżo wyklute (0-3 miesiące): owady raz dziennie, tyle, ile zwierzę zje, i zielenina codziennie.

- Młode poniżej 25 cm: 5-6 owadów wielkości głowy dziennie i zielenina codziennie, mniej więcej trzy razy więcej niż owadów.
- Dorosłe powyżej 25 cm: 3-4 owady dwa razy w tygodniu i zielenina trzy razy w tygodniu, porcja wielkości głowy.
- Ciężarne samice: 4-5 owadów dwa razy w tygodniu.

Dobre owady karmowe to karaczany dubia, szarańcza, świerszcze, larwy muchy czarnej, jedwabniki i larwy zawisaka tytoniowego (tylko hodowlane; dzikie są trujące). Tłuste owady, jak mączniki, drewnojady i larwy barciaka, to przysmaki. Owady nie mogą być większe niż odległość między oczami zwierzęcia i przed podaniem muszą przez co najmniej 24 godziny dostawać dobry pokarm. Dzikie owady mogą być opryskane lub trujące i należy ich unikać.

Zielenina to np. rukola, pak choi, jarmuż, liście gorczycy, kapusta pekińska, mniszek, rukiew wodna i liście opuncji oraz kwiaty i chwasty z miejsc bez oprysków. Kroj liście w wąskie paski. Szpinak podawaj rzadziej. Awokado jest trujące. Owoce to rzadki przysmak, najwyżej mniej więcej raz w miesiącu, bo są głównym czynnikiem ryzyka chorób zębów i powodują otyłość.

Oprószaj wapniem wszystkie owady i całą sałatę. Posypuj sałatę multiwitaminą dwa razy w tygodniu młodym i ciężarnym zwierzętom, a raz w tygodniu dorosłym. Wapń sypie się tak, jak solisz jedzenie, a nie jak opad śniegu.

Czytaj więcej: Zwierzęta karmowe: utrzymanie i hodowla Czytaj więcej: Wapń, witaminy i suplementy

ZACHOWANIE I OBCHODZENIE SIĘ ZE ZWIERZĘCIEM

Pogona vitticeps jest spokojna, ciekawska i znosi branie na ręce lepiej niż większość jaszczurek. Pozwól nowemu zwierzęciu przyzwyczajać się do terrarium przez około dwa tygodnie, zanim weźmiesz je na rękę. Potem podawaj pokarm pęsetą i trzymaj dłoń w terrarium, aż zwierzę będzie spokojne. Podnoś zwierzę, podpierając ciało i nogi, poruszaj się powoli i nie ciągnij za luźną skórę podczas linienia.

Zwierzę sygnalizuje brodą i mową ciała. Czarna, rozdęta broda i otwarty pysk to groźba lub zachowanie imponujące, zwłaszcza u samców. Szybkie kiwanie głową w górę i w dół oznacza dominację. Machanie łapą, gdy zwierzę stoi na trzech nogach i powoli zatacza koło jedną przednią kończyną, jest oznaką uległości, którą samice i młode okazują większym osobnikom. Ciemne ubarwienie i wycofanie wskazują na chłód lub stres.

Zwierzęta potrzebują spokoju i stałego rytmu dobowego. Trzymaj je pojedynczo: osobniki dzielące terrarium walczą o pozycję, a słabsze dostaje mniej pokarmu i gorsze miejsce do wygrzewania i łatwiej choruje.

Rozmnażanie

DOJRZAŁOŚĆ PŁCIOWA I OKREŚLANIE PŁCI

Pogona vitticeps osiąga dojrzałość płciową i pełne rozmiary po 1-2 latach. Samce rozpoznaje się po szerszej głowie, grubszej nasadzie ogona i wyraźnych porach udowych; samice mają węższą nasadę ogona. Zwierzęta do rozrodu muszą być w pełni wyrośnięte i w dobrej kondycji, a samica musi otrzymywać dużo wapnia.

Płeć określają chromosomy płciowe (samica ma dwa różne, ZW), ale bardzo wysokie temperatury inkubacji mogą sprawić, że genetyczne samce (ZZ) rozwiną się w funkcjonalne samice. Zdarza się to także w naturze. Zwierzę wyglądające jak samica może więc być genetycznie samcem.

Czytaj więcej: Inkubacja jaj

GODY I KOPULACJA

W Australii zwierzęta kopulują wiosną i latem, od września do marca. W niewoli gatunek nie jest ściśle sezonowy, ale chłodny okres spoczynku zimą odpowiada warunkom naturalnym i służy do wprowadzenia zwierząt w nastrój godowy. Stosuje się go tylko u zdrowych, dobrze odżywionych zwierząt.

Wpuść samicę do samca na krótki czas, a potem je rozdziel. Kopulacja jest gwałtowna: samiec kiwa głową, barwi brodę na czarno i gryzie samicę w kark. Samica może przechowywać nasienie i po jednej kopulacji złożyć kilka zniesień zapłodnionych jaj. W sezonie rozrodczym potrzebuje dodatkowego pokarmu i wapnia.

SKŁADANIE JAJ I ZNIESIENIA

Samica składa 15-30 jaj w dołku, który sama wykopuje. W jednym sezonie może złożyć kilka zniesień, w rzadkich przypadkach nawet dziewięć, co mocno wyczerpuje jej zapasy wapnia. Zapewnij jej skrzynkę lęgową z warstwą 30-40 cm wilgotnego piasku i ziemi, w której może kopać.

Samica, która nie znajdzie odpowiedniego miejsca, może zatrzymać jaja. To sytuacja nagła, wymagająca weterynarza. Żółtko, które trafi do jamy ciała (zapalenie żółtkowe otrzewnej), to kolejna poważna dolegliwość samic.

INKUBACJA

Wyklucie następuje po 55-75 dniach w 28-30 °C, najczęściej po około 65 dniach. Umieść jaja w inkubatorze w wilgotnym, luźnym materiale, jak wermikulit lub perlit, i ich nie obracaj. Między 22 a 32 °C rodzi się tyle samo samców co samic. Od około 34 °C samic jest coraz więcej, bo ciepło zmienia genetyczne samce w samice, więc temperaturę trzeba utrzymywać stabilnie i poniżej 32 °C.

ODCHÓW MŁODYCH

Młode są samodzielne od wyklucia i mierzą ok. 10 cm. Trzymaj je na twardym podłożu, np. ręczniku papierowym, dopóki nie zaczną pewnie jeść, i podawaj owady oraz zieleninę codziennie. Potrzebują tego samego światła i ciepła co dorosłe: miejsca do wygrzewania, UVB i wapnia na całym pokarmie.

Młode trzymane razem odgryzają sobie palce i ogony, zwłaszcza gdy są głodne, a największe zabierają większość pokarmu. Dlatego sortuj je według wielkości i rozdzielaj, gdy tylko zaczną rosnąć nierówno. Rosną szybko i osiągają pełne rozmiary po 1-2 latach.

Zdrowie i częste błędy

Większość chorób wynika z błędów w hodowli. Chore gady długo ukrywają chorobę, więc waż zwierzę co tydzień i notuj masę, apetyt, odchody i linienie. Nagły spadek masy jest często pierwszym objawem.

- Metaboliczna choroba kości przy zbyt małej ilości UVB, wapnia lub zbyt niskiej temperaturze. Objawy to miękkie lub krzywe szczęki i kończyny oraz drżenie.
- Otyłość i dna moczanowa przy nadmiarze pokarmu zwierzęcego i zbyt małej ilości wody.
- Choroby zębów i zapalenie jamy ustnej; owoce są głównym czynnikiem ryzyka.
- Zaparcia przy zbyt niskiej temperaturze, odwodnieniu lub dużej liczbie pasożytów.
- Pasożyty jelitowe są bardzo częste: ma je nawet czworo na pięć zwierząt w niewoli, najczęściej owsiki (oxyurida) i kokcydia (*Isospora amphiboluri*), a pierwotniaki atakują zwłaszcza młode. Zleć badanie kału, gdy zwierzę jest nowe, a potem regularnie.
- Roztocza, infekcje dróg oddechowych, problemy z linieniem, martwica ogona, wypadanie odbytnicy i grzybica skóry ("yellow fungus").
- Zatrzymanie jaj i zapalenie żółtkowe otrzewnej u samic.
- Atadenowirus to poważna choroba wirusowa, zwłaszcza u młodych.

Utrata apetytu, ospałość, opuchnięte stawy, oddychanie z otwartym pyskiem, choć zwierzęciu nie jest gorąco, oraz zwierzę, które przestaje jeść, to powód do wizyty u weterynarza z doświadczeniem w leczeniu gadów. Gatunek często jest nosicielem salmonelli, a zarażają się zwłaszcza małe dzieci, także bez bezpośredniego kontaktu. Myj ręce po dotykaniu zwierzęcia, terrarium i wyposażenia, a zwierzę i jego rzeczy trzymaj z dala od kuchni.

Czytaj więcej: Typowe choroby i objawy choroby

Zawsze pytaj kogoś, kto się zna

Ten poradnik to dobry punkt wyjścia, ale nie zastąpi doświadczenia. Zwierzęta są różne, a wielu najważniejszych rzeczy można się nauczyć tylko od ludzi, którzy od lat hodują dany gatunek. Porozmawiaj z hodowcą, doświadczonym terrarystą lub weterynarzem, który zna gady i płazy, zanim kupisz zwierzę - i ponownie, gdy coś wygląda niepokojąco.